

європейський формат правил функціонування суспільства. Лише після вирішення питань просторової й часової проблематики українське суспільство зможе подолати непорозуміння у питанні вибору віртуально-потенційно існуючих варіантів подальшого розвитку

Висновки. Картина існуючої соціальної реальності закладається віртуальними співзалежностями між матеріальними предметами та їх віртуально існуючим змістовним наповненням, що сформоване соціальними феноменами, комунікацією, цінностями, сумою індивідуальних світоглядів громадян українського суспільства. Вони творять безліч «актантних мереж» різного рівня, масштабу й складності, мета яких відтворювати/підтримувати українське суспільство як єдину соціальну систему в цілому, переплітаючись між собою, забезпечуючи одне одного: від освітніх закладів, оборонних підприємств, торгових шляхів сполучення між Європою і Азією, до особливостей мови, жестів, одягу, міст пересічних українців. В такій логіці бачення віртуальності, окрім безпосереднього зв'язку елементів навіть найдрібнішої соціальної структури (при розумінні її як мережі), задає «кордони можливого» у існуванні та функціонуванні тієї чи іншої структури українського суспільства, встановлюючи розуміння «сучасного», «необхідного», «нагального» для подальшого виживання країни в цілому.

Література

1. Грицанов А. Виртуальная реальность / А. Грицанов // Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Минск: Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
2. Леушкин Р.В. Виртуальный объект как проблема конструктивного реализма / Р. Леушкин // Фундаментальные исследования. – 2014. – № 6. – С. 1553–1558.
3. Law J. Sociality/Materiality: The Status of the Object in Social Science» / Law. // Blackwell and the Sociological Review. – 2002. – № 5. – С. 1–13.
4. Якименко Ю. Україна 2014-2015: долаючи виклики [Електронний ресурс] / Ю. Якименко // Сайт Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2014_2015_A4_fnl.pdf

Ковальський Григорій Євгенович
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

ГІБРИДНА ВІЙНА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Всебічне поширення інформаційних технологій та утворення нового типу суспільного устрою, який отримав назву «інформаційне суспільство» зумовлює

використання відповідних технологій в усіх сферах життя, зокрема й у військовій. Е. Тоффлер говорить, що війни в інформаційну добу розвитку людства спричинені найважливішим ресурсним елементом – інформаційним, а перемагає в них той, хто використовує здобутки нової цивілізації. В свою чергу Дж. Арквілла підкреслював, що в нових умовах функціонування мережевих складових підкорити будь-яке суспільство стає можливим у разі контролю нарративу характерному цьому середовищу. Наратив формує складові елементи, структуру і світоглядну модель світу. Тому розуміти інформацію необхідно не тільки як трансляцію, але й як організуючу складову системи. Сучасний розвиток світового суспільства показав першорядне місце інформації та знання, відтіснивши інші домінанти – землю і промисловість.

Сьогодні у військовій сфері відбувається перехід від поняття інформаційна війна до понять війна знань, війна смислів. Інформаційно-психологічний вплив став головним чинником ведення сучасної війни, яка отримала назву «гібридної». Конфлікт, що нині поширився на Сході України пройшов стадії політичного протистояння, громадянського зіткнення і бойових дій. Дослідження причин виникнення цих стадій вельми необхідне задля пошуку механізму деескалації військового протистояння та відповідного інструментарію. Повернення конфлікту в громадянську, а краще політичну стадію відверне остаточні процеси схізмогенезу українського соціуму. Без відкидання ефемерних уявлень про конфлікт, осмислення фактичної сьогоденної ситуації у військовій парадигмі, прийняття відповідних військово-політичних рішень задля припинення бойових зіткнень, унеможливаються політичні процеси на окупованих територіях, оскільки забезпечити основні загальнолюдські та громадянські права в умовах насиченості території незаконною зброєю видається нездійсненим.

Для агресора використання інформаційної пропаганди стало візитною карткою, через те що саме ця зброя була найпотужнішою в локальних конфліктах у Придністров'ї, Чечні, Південній Осетії, Абхазії, де впливаючи на морально-психологічний стан населення формувалося підґрунтя для введення регулярних частин військ РФ. В. Ткач наголошує, що інформаційний вплив на українське суспільство має ознаки спеціальної пропаганди, методики ідеологічного та інформаційно-психологічного впливу, що використовується МО РФ [1, с.100]. Російська методика спецпропаганди має власну теоретичну базу та історію використання, починаючи від теорій Першої світової війни та закінчуючи залученими елементами директив Пентагону та концепцій НАТО в галузі пропаганди. Для збагачення набутого світового досвіду РФ відновлює радянські центри та факультети військової інформації та пропаганди. На думку російських теоретиків Військового університету МО РФ, «успіх сучасного бою на три чверті залежить від реального співвідношення морально-психологічних можливостей протиборчих сторін... справляти безперервний, жорсткий, виснажливий психологічний тиск на супротивника – це не лише риси таланту сучасного військового керівника, а владна вимога сучасної бойової практики» [1, с.102]. В основу цих теорій психологічно-інформаційного впливу покладено трактат китайського стратега Сунь-Цзи. Важливу роль пропаганди викладено й

в книзі Г.Д. Лассуелла «Техніка пропаганди», в якій він визначив її як окремий вид зброї, що впливає на моральний стан ворога. Російськими пропагандистами залучено й праці В. Мюнценберга, який створив систему ідеології сучасної люмпен-бюрократії і властивих їй мемів та механізм легалізації ідей громадської думки шляхом створення комітетів.

Важливим об'єктом пропаганди є інформаційний простір – складова глобального інформаційного середовища і один з компонентів бойового оперативного простору. Характерною прикметою російської пропаганди є її використання як для формування відповідної реальності на цілеспрямованій території, так і для забезпечення легітимності дій власних збройних сил за межами держави, впливу на думку міжнародних та військово-політичних організацій в світі. Особливо віртуозним виглядає використання для пропаганди інформаційних ресурсів опонента, як то проросійських європейських медіа, російських телеканалів Європи, китайських програмно-комп'ютерних платформ для ведення «хакерських» атак тощо.

Інформаційний чинник гібридної війни почав здійснювати свій вплив раніше військових дій РФ проти України. Активізація інформаційно-психологічного тиску спостерігається вже восени 2013 р. у провідних московських виданнях, дуже часто з поширенням неправдивих повідомлень, націлених на смислову легалізацію подальшої агресії. З окупацією АР Крим російськими військами використовувалися методи дезінформації про перехід українських військових частин на бік РФ, про перехід флагмана ВМС України «Гетьмана Сагайдачного» до складу російського флоту тощо. Особливістю інформаційного чинника у війні проти України є провідна участь президента та інших керівників РФ, як головних ідеологів індоктринації потрібних смислів й месидж-мейкерів інформаційно-психологічного впливу [2, с.127]. Президент РФ особисто виступав медіатором у «налаштуванні» суспільної свідомості, вдаючись до використання спеціалізованих психоемоційних інформаційних прийомів.

Українські вчені в галузі безпеки провели низку досліджень інформаційного простору в Україні та тимчасово окупованих територій, в результаті чого систематизували широкий спектр найбільш поширених технологій маніпулювання масовою свідомістю: інформаційна блокада, що була спрямована на формування інформаційного вакууму для українських ЗМК та подачу новинарного фактажу під потрібним кутом зору; використання медіаторів, або так званих «лідерів думки» – політичних діячів, представників релігійних конфесій, діячів культури, науки, мистецтва, спортсменів, військових; методи ефекту першості та упереджувального удару завдяки оперативності донесення матеріалу до адресата; переписування історії відіграло потужну роль в процесі руйнування історичної пам'яті; метод зворотного зв'язку – передбачав проведення штучно інсценованих масових акцій на підтримку процедури відторгнення частини території України; прийоми емоційного резонансу, сенсаційності та психологічного шоку використовувались для створення у широкої аудиторії антиукраїнських настроїв; повторення одних і тих самих тверджень мало на меті сформувати у

населення єдине бачення подій та спрямовувалось не на ідеологічні установки, а на буденну свідомість громадян; рейтингування застосовувалося для виправдання агресивних дій російської влади, мотивуючи це вимогою суспільства [3, с.21].

Як і в революційній стратегії захоплення влади на початку ХХ ст. головними завданням російських найманців і проросійських бойовиків в 2014 р. стало блокування технічних можливостей передачі інформації – радіо, телебачення, Інтернету. На сьогодні найбільш затребуваним механізмом передачі інформації серед населення України залишається телебачення, яке дає ефект одночасного виходу на масового глядача [4]. Саме через подачу необхідних смислових образів телебачення, за рахунок своєї візуалізації, воно є потужним засобом інформаційно-психологічної війни. Окрім перерахованих засобів масової комунікації варто відзначити навчальні заклади, як механізм інформаційного впливу і засіб індоктринації необхідних смислів у бездискусійній психологічній простір. Русифікації зазнає не тільки предметно-змістовий контент навчального процесу, але й мовний режим роботи установ.

Особливістю діяльності інформаційного простору на тимчасово окупованих територіях є його віртуалізація. Російськими пропагандистськими засобами впливу для смислової легалізації створюються уявні об'єкти, яких ані фактично, ані юридично не існує, як от «Новоросія» (Донецька і Луганська області територіально не відповідають терміну), «ввічливі люди» (бойовики з автоматами), «народний губернатор»; для дезінформації за допомогою старих символів утворювалися образи з новим значенням – «фашисти», «хунта», «каратели» тощо. Натомість на висвітлення внутрішніх проблем РФ та її сателітів «Л/ДНР» накладено інформаційне ембарго, використовується технологія вилучення з обігу негативних інформаційних символів. Про це так говорить В. Соловей, «якщо цього немає в ЗМІ, то ви про це не знаєте» [5]. Повністю інформацію про якусь подію утаємничити важко, вона рано чи пізно вийде назовні через мережу Інтернет або соціальні медіа, але проста людина більше довіряє інституціалізованим засобам інформації. Ці інформаційно-психологічні технології інформаційної війни мали на меті екзогенний вплив на психіку і свідомість людей в тимчасово окупованих районах держави, з метою впровадження і вкорінення у пам'яті необхідних ідеологем, міфів і установок, формування стереотипів поведінки та прийняття рішень, каналізації настроїв, почуттів, волі. Натомість, за даними експертів НІСД, такий масовий інформаційний тиск знизив рівень довіри українців до російських засобів інформаційної комунікації.

Наслідком інформаційних впливів агресора була психологічно-смислова та емоційна дезорганізація українського суспільства Півдня та Сходу України, завдяки чому стала можливою окупація значних територій нашої держави. Конфлікт України і РФ, на думку Г. Почепцова, є «першою смисловою війною в світі», де образ та візуалізація вмикають емоційне сприйняття інформації усуваючи раціональний підхід у міркуванні [4]. Мета такого виду війни знаходиться не у віртуальному, а у фізичному вимірі. Смислові війни існували

в історії, прикладом чого вчений наводить поширення християнства – перехід від властивої народу релігії до чужих смислів.

Смислово війну Г. Почепцов бачить як «медійну» війна, яка в сучасних українських умовах мала незвичний характер і прояв. Загальноприйнятим є підтримка військових дій в межах медіапростору. В російсько-українській «гібридній війні» медійна складова була домінуючою – смислова війна перемагає розум, а згодом і території. Проте, якщо в АРК вона відіграла першорядну роль, то на Сході України медіа не змогли забезпечити відповідний результат, що спричинило ведення військових дій у їх класичному розумінні [6]. Відключення в Україні російського медіа контенту лише призупинило дію інформаційного впливу, але залишився необмеженим віртуальний, серіальний та музичний простір. В Україні відбувається інволюція смислів, пропаганда будується на ідеї повернення радянських штучних контекстів і ментальних конструктів. Утримання суспільства в цих інформаційних конструктах допомагає владі підтримувати у віртуальній площині залежність людини від неї – ініціативний, економічно активний громадянин менш залежний від держави.

Отже, гібридне протистояння на Сході України спирається перш за все на інформаційну складову. Смислові інформаційні концепти тлумачення подій умовно поділяються на українську, міжнародну та російську позиції, щодо підходів у розумінні збройного протистояння. Військову агресію РФ проти України називають різними термінами. З точки зору теоретичного підходу ведення воєнних дій це «гібридна війна», «війна керованого хаосу» тощо. З іншого боку, війна отримує характеристики «внутрішньополітичної кризи» або «громадянської війни». Проте, скоріш за все в українській історіографії ці події будуть розглядатися як «російсько-українська війна» та «Вітчизняна».

Література

1. Ткач В. Ф. Спецпропаганда як інформаційний складник гібридної війни Росії проти України [Електронний ресурс] / В.Ф. Ткач. // Стратегічні пріоритети. – № 1 (38). – 2016 р. – С. 99-109.
2. Лазоренко О. А. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку [Електронний ресурс]. / О. А. Лазоренко. // Стратегічні пріоритети. – № 3 (36). – 2015. – С. 124-133.
3. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналітична доповідь / За заг. ред. А. Баровської. – К.: НІСД, 2016. – 109 с.
4. Информационно-психологическая война, Восточный фронт [Электронный ресурс]. // Аргумент. – Режим доступа: <http://argumentua.com/stati/informatsionno-psikhologicheskaya-voyna-vostochnyi-front>
5. Соловей В. Украина для нас потеряна навсегда [Электронный ресурс]. / В. Соловей. // Остров. – Режим доступа: <http://www.ostro.org/general/politics/articles/509279/>

6. Украина – Крым – Россия: Первая Смысловая война в мире [Электронный ресурс]. // Аргумент. – Режим доступа: <http://argumentua.com/stati/ukraina-krym-rossiya-pervaya-smyslovaya-voina-v-mire>

Колінько Марина Вадимівна

кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри філософії
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ БУТТЯ В КОНСТРУКТАХ ПОГРАНИЧНОГО ДИСКУРСУ

Пограниччя сучасною соціальною філософією розглядається як територіально, так і процесуально. Взагалі, поняття *граничного простору* може бути осмислено при залученні і вирішенні проблеми *межі і місця*, тому наші розвідки почнемо з аналізу синонімічних понять «межа», «границя», «кордон», «фронтір». Переважно ці поняття характеризують феномени модерного світу, вони обумовлені його правилами, але сьогодні процеси глокалізації заново залучають до них увагу науковців, а в певних контекстах виводять з другорядних просторових форм в актуальні патерни і ключові елементи постмодерних розвідок.

Наступною причиною, що актуалізує тему пограниччя у філософії, є своєрідна субстанціалізація межі в контексті розгляду буття «Між». Щоб зняти абсолютизацію границі як «третього», існуючого за межами «свого» і «іншого», необхідно поставити умови її існування, де перехрещується територія свого та іншого і розгортається інтеркультурний простір. Культурні прориви відбуваються саме на межі культур, коли суб'єкти однієї культури виявляються в поле іншої. Перетин ідентичностей на кордонах є джерелом народження нових соціокультурних феноменів.

Ключове поняття дискурсу пограниччя – «межа» – стає усе більш привабливим в різних галузях гуманітарного знання, що обумовлене рядом причин соціокультурного, економічного, політичного і евристичного характеру. Харківський науковець П.М. Донець кілька років тому бачив ці причини в поступовому зникненні традиційних державних кордонів в Західній і Центральній Європі (створення і розширення Європейського Союзу, Шенгенський договір), з одного боку, і появі нових у зв'язку з розпадом Радянського Союзу, Чехословаччини і Югославії – з іншого; глобалізації, виснаженні різних природних ресурсів, демографічних і економічних межах зростання у багатьох сферах життя; інтенсивних дебатах в західних країнах відносно процесів етнічного відмежування і інтеграції у зв'язку з політикою «мультикультуралізму»; постмодерністським розмиванням усіх жанрових меж в мистецтві, а також міждисциплінарних розмежувальних ліній в науці [1, с.17]. Сьогодні додає нові «пограничні» виклики і створює нові причини (війна в